

Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky

Klementinum 190, 110 01 Praha 1, tel. +420/221663338, fax +420/221663175, Mobil 603 223 627, e-mail: vit.richter@nkp.cz <http://skip.nkp.cz/>

O t e v ř e n ý d o p i s
předsednictva Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR
ke kauze „N á r o d n í k n i h o v n a a K l e m e n t i n u m“

Předseda vlády České republiky Ing. Mirek Topolánek
Primátor hlavního města Prahy MUDr. Pavel Bém
Ministr kultury ČR Mgr. Václav Jehlička
Ministr školství ČR Mgr. Ondřej Liška

Na vědomí: Předseda Senátu MUDr. Přemysl Sobotka
Předseda Poslanecké sněmovny Ing. Miloslav Vlček

V Praze dne 28. ledna 2008

Vážený pane premiére,
Vážený pane primátore,
Vážený pane ministře kultury,
Vážený pane ministře školství,

dne 16. ledna 2008 byl na tiskové konferenci na půdě Akademie věd ČR zveřejněn otevřený dopis skupiny osob pod vedením pana doc. PhDr. Jiřího T. Kotalíka, CSc. k problematice stavby nové budovy Národní knihovny ČR a využití Klementina¹. Uvedené prohlášení se snaží zpochybnit dosavadní snahy o výstavbu Národní knihovny a revitalizaci Klementina. Dopis podepsalo několik veřejně známých osob, které se svým stanoviskem snaží ovlivnit jednak proces rozhodování o Národní knihovně, jednak veřejné mínění. Nechceme se vyjadřovat k průběhu a výsledkům architektonické soutěže, ale chceme **jménem knihovnické komunity** upozornit na některá pochybná tvrzení, na nichž je postavena argumentace této skupiny.

Proč Národní knihovna nebude univerzitní knihovnou

Za zcela irelevantní považujeme prohlášení o tom, že Univerzita Karlova nemá univerzitní knihovnu a že by tato situace měla být řešena v souvislosti s Národní knihovnou. Pokusy o návrat do 18. či 19. století považujeme za nesmyslné. Národní knihovna plní celou

¹ Text dopisu je přístupný na: <http://www.archiweb.cz/news.php?action=show&type=1&id=4677>

řadu unikátních statutárních funkcí. Vedle funkce trvalého uchování publikovaných dokumentů zastává také úlohu největší české vědecké knihovny s univerzálním fondem, která přirozeně slouží studentům, pedagogům, vědcům, umělcům i široké veřejnosti. Není však knihovnou, která slouží nebo by měla sloužit pouze Univerzitě Karlově. Vysokoškolská knihovna se primárně soustředí na potřeby svých studentů a pedagogů, pro ně profiluje a průběžně aktualizuje své zdroje v souladu se studijními programy, je určena k intenzivnímu využívání. Tyto principy jsou mnohdy v rozporu se statutárními funkcemi Národní knihovny.

Univerzita Karlova se rozhodla již před mnoha desetiletími jít cestou uceleného systému dílčích knihoven jednotlivých fakult a kateder, který koordinuje funkční pracoviště „Ústřední knihovna“. Stejně pojetí univerzitní knihovny známe např. z Masarykovy univerzity v Brně a je běžné i v zahraničí. Nelze tedy tvrdit, že jde o jedinou školu podobného významu, která nemá svou vlastní univerzitní knihovnu. Navíc v době dynamického rozvoje informačních technologií není rozhodující, kdo knihovní fondy a informační zdroje vlastní, ale jaké je schopen poskytovat služby.

Národní knihovna chce samozřejmě poskytovat co nejkvalitnější služby svým uživatelům (tedy i studentům a pedagogům vysokých škol) a právě proto usiluje o výstavbu nové budovy v lokalitě pro studenty a pedagogy výhodné, dosažitelné, dopravně výhodné, nikoli na periférii či ve vzdálených čtvrtích města.²

Národní knihovna není skladištěm braku, ale pamětí národa

Tvrzení signatářů otevřeného dopisu, že 80 % fondů Národní knihovny je „archivem literárního braku“, svědčí o naprosté neznalosti základních funkcí národních knihoven. Knihovní fondy Národní knihovny jsou doplňovány převážně na základě práva povinného výtisku, tj. zákona, který stanoví vydavatelům povinnost odvádět z každého vydání dva exempláře Národní knihovně. První exemplář je uložen jako archivní a je určen především pro trvalé uchování budoucím generacím, druhý exemplář je určen k prezenčnímu půjčování ve studovnách. Obdobná praxe je v souladu s mezinárodním doporučením UNESCO a IFLA, podle něhož pracují všechny národní knihovny na světě. Jejich úkolem je zajistit zpřístupnění publikovaných dokumentů nejen současným, ale i budoucím generacím, což je s ohledem na fyzickou podstatu dokumentů nepochybně mimořádně náročný a také nákladný proces, který vždy garantuje stát.

Každá civilizovaná země na této planetě má svou národní knihovnu, která plní specifická a unikátní poslání. Mimo jiné je také vždy pamětí národa, tzn. že uchovává jeho písemnou paměť, a to bez ohledu na její obsahovou, uměleckou či jinou hodnotu. Neexistuje jmenovaná ani samozvaná skupina odborníků, kteří by vybírali podle vlastních či určených hodnot to, co má být uchováno. Shromáždí se vše, neboť jedině tak je zachováno objektivní svědectví o každé době a jejím životě.

Národní konzervační fond (NKF) není pouhým archivem, je i dnes využívaným fondem, byť za speciálních a velmi přísných podmínek. Proto není vhodným řešením jeho deponování na místech vzdálených uživateli (svědčí o tom mimo jiné i nespokojenost uživatelů s dosavadním umístěním fondů v depozitáři v Praze-Hostivaři). Tato nespokojenost (mj. právě uživatelů z akademické obce) byla jedním z důvodů, proč bylo rozhodnuto

² Národní knihovny obecně jsou intenzivně navštěvovanými institucemi s velkým okruhem domácích i zahraničních uživatelů a musí být proto snadno dostupné. Jsou tudíž stavěny s vazbou na centrum hlavních měst a nikoli na perifériích. Například sousední Německo postavilo v průběhu 20. století podstavilo 4 velké objekty své národní knihovny, a to v Lipsku, Berlíně a ve Frankfurtu. Všechny tyto budovy sídlí v centru nebo blízkém okruhu centra těchto velkých měst, stejně jako největší (národní) knihovna světa - Kongresová knihovna, která sídlí v centru Washingtonu.

integrovat NKF do prostor nové budovy. Národní knihovny v demokratických zemích tedy necenzurují, nehodnotí „kvalitu“ fondů, ale plní úlohu paměti, která slouží především tehdy, kdy dokument není přístupný v jiných, například univerzitních knihovnách³.

Budoucnost Národní knihovny nelze založit pouze na revitalizaci Klementina

Příprava nové budovy není řešena odtrženě od revitalizace Klementina, ale naopak jedno bez druhého není prakticky možné. Připravovaná rekonstrukce by neměla snížit vysokou úroveň jeho umělecké kvality, ale měla by Klementinum zbavit nánosů necitlivých zásahů z předchozích let a vrátit mu jeho původní barokní kouzlo. Počítá se také s využitím Klementina pro Univerzitu Karlovu.

Barokní areál Klementina není z dlouhodobého hlediska vhodný pro provoz Národní knihovny jako celku. To bylo potvrzeno jak analýzou současných a budoucích potřeb, tak i stanovisky odborníků v minulosti i současnosti. Nic na věci nemění fakt, že dojde k vystěhování Státní technické knihovny. Ta zaujímá v areálu Klementina přibližně šestinu prostor a její skladovací kapacita je cca 600 000 svazků, což představuje přírůstek Národní knihovny za 6 až 7 let. V současné době je v Klementinu uloženo cca 2,5 mil. svazků, v depozitáři v Hostivaři 4 mil. svazků, přičemž průměrný roční přírůstek se pohybuje kolem 80 000 – 100 000 svazků. Podíl knih, které lze zpřístupnit v řádu hodin, se neustále zhoršuje ve prospěch knih skladovaných mimo Klementinum, které jsou dostupné v řádu dní. Tento negativní trend dlouhodobě zhoršuje služby uživatelům, kteří na tuto nepříznivou situaci poukazují. Národní knihovna má téměř 40 000 registrovaných uživatelů, ročně eviduje kolem 600 000 návštěvníků a uskuteční více než půl miliónu výpůjček.

Národní knihovna chce svým uživatelům zajistit pohotové a kvalitní služby a současně musí vytvořit podmínky pro to, aby její knihovní fondy mohly využívat i budoucí generace. To v Klementinu nelze uskutečnit bez radikálního zásahu do podstaty této národní kulturní památky. Dnes velebený architekt Ladislav Machoň řešil v první polovině 20. století přestavbu Klementina pro potřebu knihovny radikálním způsobem: v části objektu zcela vyboural stropy, zasypal sklepy, zlikvidoval barokní krovy a nahradil je betonovou nástavbou, a kde bylo potřeba, Klementinum dostavěl. Tato rekonstrukce, která nemilosrdně zlikvidovala podstatnou část původní barokní stavby, se sice může někomu líbit, u současných památkářů by však určitě pochopení nenašla. Pokud by budoucnost knihovny měla být zajištěna v Klementinu, muselo by dojít k mnohem větším zásahům do historického objektu než dosud, především proto, že expanze do podzemí není možná. Právě proto bylo rozhodnuto o výstavbě nové budovy s tím, že v Klementinu zůstanou převážně historické knihovní fondy, které jsou svým rozsahem limitovány a jejichž provoz nevyžaduje radikální zásahy do stavby.

Budova pro Národní knihovnu je dluhem státu českému národu

Český stát za celou dobu své existence nebyl schopen postavit budovu pro svou Národní knihovnu. Budovu pro Národní divadlo postavil za pomoci celonárodní sbírky, budovu Národního muzea s pomocí mecenášů a obrozenců, prostorově zajistil Národní galerii

³ Několik příkladů na toto téma z nedávné historie - koncem 18. stol. prodával klementinský knihovník a národní obrozenec Karel Rafael Ungar duplikáty knih svezných ze zrušených klášterů obchodníkům na balení ryb a dnes jsou tyto knihy hodnoceny jako vzácné, nezávisle na svém obsahu. Totalitní režimy nedávné minulosti měly také tendenci hodnotit obsah knihovních fondů z úzkého pohledu své ideologie, aktuálnosti a pseudokvality a z těchto hledisek nevhodné dokumenty z fondů vyřazovaly.

a další instituce celonárodního významu. V budoucnu si zcela určitě postaví Národní fotbalový stadion a možná uspořádá i olympijské hry. Máme však vážné obavy, že Národní knihovnu si opět nepostaví a vystaví tak „paměť národa“ další blížící se krizi s nedozírnými následky. Situace se periodicky opakuje a jsou to vždy politikové, kteří se zaštiťují veřejnými zájmy, ale rozhodují žet v neprospěch Národní knihovny.⁴

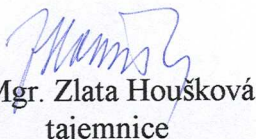
S politováním konstatujeme, že se v České republice dosud nenašla významná politická osobnost, která by výstavbu nové Národní knihovny vzala za svou a pochopila ji jako zásadní prioritu své politické kariéry, jako je tomu v jiných evropských zemích.

Žádáme vás proto naléhavě, vážení pánové, abyste se zasadili plnou vahou o to, aby nová budova byla v co nejkratším časovém horizontu postavena.

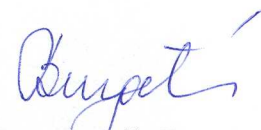
Jménem předsednictva Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR

PhDr. Vít Richter
předseda

Mgr. Zlata Houšková
tajemnice

PhDr. Jarmila Burgetová
čestná předsedkyně

⁴ Historie se opakuje

- Koncem 19. století byly poprvé vyčerpány skladovací kapacity Klementina, které jezuité nepostavili jako knihovnu, ale jako klášter, školu a administrativní budovu. Ve dvacátých letech 20. století tehdejší československá vláda poprvé odmítla řešit prostorovou situaci knihovny novou výstavbou, ale rozhodla o rekonstrukci Klementina, kterou projektoval a realizoval Ladislav Machoň..
- V padesátých letech minulého století byla Národní knihovna opět v prostorové krizi a její vedení usilovalo znovu o novostavbu. Již tehdy řada domácích i zahraničních odborníků konstatovala, že objekt Klementina není vhodný pro moderní národní knihovnu. Proto v roce 1965 vznikl investiční záměr na novou budovu v prostoru bývalého nádraží Těšnov. Dramatické roky konce šedesátých let byly příčinou toho, že budova postavena nebyla a na původně plánovaném místě dnes stojí hotel Hilton (dříve Atrium).
- Komunisté prostorovou situaci knihovny řešili podle hesla: ke staré knize starý hrad, zámek nebo klášter. Knihovna v následujícím období dostala k užívání více než desítku historických zámeckých objektů, do kterých ukládala knihy. Objekty postupně chátraly, protože na jejich údržbu nebyly peníze, a knihy v nich plesnivěly; statisíce jich byly odsouzeny k postupnému zániku.
- Po listopadu 1989 vzniklo celonárodní hnutí za záchranu Národní knihovny, které vyvrcholilo rozhodnutím české vlády o rekonstrukci továrního objektu v Hostivaři na centrální depozitář. Ani v době svobody nenašla česká vláda odvahu a sílu k tomu, aby rozhodla o novostavbě, ačkoliv se od počátku vědělo, že depozitář neřeší podstatu problému. V roce 1996 rozhodlo Ministerstvo kultury ČR, že budoucnost Národní knihovny nebude řešena novou stavbou, ale zásadní rekonstrukcí Klementina, a to vybudováním rozsáhlých podzemních skladů. Po povodních roku 2002 se od této varianty logicky ustoupilo.